

Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=138582

4. Совет министров Луганской народной республики [Электронный ресурс] // Республиканский информационный портал Луганской народной республики. – Режим доступа: <http://lnr-portal.su/soviet-ministrov>.

5. Стрелкова Москва не бросила, или Что стоит за назначением в ДНР силовики из Приднестровья [Электронный ресурс] // Официальный сайт газеты “Московский комсомолец”. – Режим доступа: http://www.mk.ru/politics/2014/07/11/strelkova-moskva-ne-brosila-ili-chto-stoit-za-naznacheniem-v-dnr-siloviki-iz-pridnestrovyia.html?google_editors_picks=true.

6. Стрелок на камеру зізнався, що працював на ФСБ [Електронний ресурс] // Офіційний сайт інформаційного порталу “Українська правда”. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/07/12/7031713/>.

7. Украина: офицер ГРУ и “рука России”? [Электронный ресурс] // Официальный сайт Русской службы BBC. – Режим доступа: http://www.bbc.co.uk/russian/international/2014/04/140415_ukraine_russia_special_forces.shtml.

8. Кто е who в самопроголошений Донецкий народный республици [Електронний ресурс] // Офіційний сайт інформаційного агентства “Еспресо.tv”. – Режим доступу: http://espreso.tv/article/2014/05/16/khto_je_who_v_samoproholosheniy_doneckiy_narodniy_respublici.

9. “Яндекс” очень любит бандеровцев [Электронный ресурс] // Официальный сайт Общероссийского общественного патриотического движения “Русское национальное единство”. – Режим доступа: http://soratnik.com/press/p_2014-05-24.html.

References

1. Bryfinh Holovy Sluzhby bezpeky Ukrayiny Valentyna Nalyvaychenka 4 lypnya 2014 r. [Elektronnyy resurs] // Ofitsiynyy sayt Sluzhby bezpeky Ukrayiny. – Rezhym dostupu: http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article?art_id=128415&cat_id=39574.

2. Byshok S. Evromaydan ymeny Stepana Banderi. Ot demokraty k dyktature. Vtoroe yzdanie / S. Byshok, A. Kochetkov. – M.: Knyzhniy myr, FRYHO “Narodnaya diplomatyia”, 2014. – 480 s.

3. Samoproholosheni respubliky u Donets'kiy ta Luhans'kiy oblasti kvalifikovano yak terorystychni orhanizatsiyi [Elektronnyy resurs] // Ofitsiynyy sayt General'noyi prokuratury Ukrayiny. – Rezhym dostupu: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=138582

4. Sovet mynystrov Luhanskoj narodnoj respublyky [Elektronnyy resurs] // Respublykansky ynfomatsyonny portal Luhanskoj narodnoj respublyky. – Rezhym dostupa: <http://lnr-portal.su/soviet-ministrov>.

5. Strelkova Moskva ne brosyala, yly Chto stoyt za naznacheniyem v DNR sylovyka yz Prydnestrov'ya [Elektronnyy resurs] // Ofytsyal'niy sayt hazety “Moskovskyy komсомолец”. – Rezhym dostupa: http://www.mk.ru/politics/2014/07/11/strelkova-moskva-ne-brosila-ili-chto-stoit-za-naznacheniem-v-dnr-siloviki-iz-pridnestrovyia.html?google_editors_picks=true.

6. Stryelok na kameru ziznavsya, shcho pratsyuvav na FSB [Elektronnyy resurs] // Ofitsiynyy sayt informatsiyonnoho portalu “Ukrayins'ka pravda”. – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/07/12/7031713/>.

7. Ukraina: ofytser HRU y “ruka Rossyy”? [Elektronnyy resurs] // Ofytsyal'niy sayt Russkoj sluzhby BBC. – Rezhym dostupa: http://www.bbc.co.uk/russian/international/2014/04/140415_ukraine_russia_special_forces.shtml.

8. Khto ye who v samoproholosheniy Donets'kiy narodniy respublitsi [Elektronnyy resurs] // Ofitsiynyy sayt informatsiyonnoho ahentstva “Espreso.tv”. – Rezhym dostupu: http://espreso.tv/article/2014/05/16/khto_je_who_v_samoproholosheniy_doneckiy_narodniy_respublici.

9. “Yandeks” ochen' lyubyt banderovtsev [Elektronnyy resurs] // Ofytsyal'niy sayt Obshcherossyyskoho obshchestvennoho patryotycheskoho dvizheniya “Russkoe natsional'noe edynstvo”. – Rezhym dostupa: http://soratnik.com/press/p_2014-05-24.html.

Vasylychuk E. O., PhD in Political Science, Associate Professor of History and Social Sciences Ukraine Cherkassy State Technological University (Ukraine, Cherkassy), asdp_ua@bk.ru

Trends destructive activities of Russian extremism in Ukraine

The tendencies destructive activities of Russian extremism in Ukraine. It is noted that available in subjects of extremism arsenal of tools and methods to achieve their goals turned exponents of extremist ideology on a grave threat to the national security

of Ukraine. In order to protect the vital interests of the individual, society and state fighting is one of the priorities of law enforcement and security agencies.

Keywords: Russian extremism, constitutional order, territorial integrity and national sovereignty, armed violence escalation.

Vasylychuk E. O., кандидат политических наук, доцент кафедры истории Украины и общественных дисциплин, Черкасский государственный технологический университет (Украина, Черкассы), asdp_ua@bk.ru

Тенденции деструктивной деятельности субъектов российского экстремизма в Украине

Проанализированы тенденции деструктивной деятельности субъектов российского экстремизма в Украине. Констатируется, что имеющийся у субъектов российского экстремизма арсенал средств и методов достижения поставленных целей обусловил превращение выразителей экстремистской идеологии в весомую угрозу национальной безопасности Украины. С целью охраны жизненно важных интересов личности, общества и государства борьба с этим явлением является одним из приоритетных направлений деятельности правоохранительных органов и органов безопасности.

Ключевые слова: российский экстремизм, конституционный строй, территориальная целостность, государственный суверенитет, вооруженное насилие, эскалация.

* * *

УДК 323.1

Рафальский І.О.

кандидат історичних наук, докторант,
Інститут політичних і етнологічних досліджень
ім. І.Ф. Кураса НАН України
(Україна, Київ), rumarenk@ipiend.gov.ua

РОСІЙСЬКІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЕКТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ

У статті розглядаються проблеми впливу російських інтеграційних проектів на процеси українського національного самовизначення. Проаналізовано концептуальна сутність проектів інтеграції на пострадянському просторі, визначено основні чинники наслідки російських проектів інтеграції.

Ключові слова: українське національне самовизначення, інтеграційні проекти, самоідентифікація держав.

Одним з основних засобів самоідентифікації країн (або державної ідентичності) є участь у процесах регіональної та глобальної інтеграції де національна інтеграційна політика є частиною як внутрішнього розвитку, так і зовнішньополітичної стратегії.

Починаючи з 1990 р. на терені колишнього СРСР склалася достатньо складна структура інтеграційних проектів та об'єднань. Якщо Євросоюз та євроатлантичні структури пропонують власні інтеграційні проекти “Східне партнерство” та “Партнерство заради миру”, наприклад, то Російська Федерація як головний актор на пострадянському просторі є ініціатором та головним провідником власних інтеграційних проектів, основними з яких є Євразійське економічне співтовариство (ЄвРАЗЕС), проект Митного союзу та Єдиного економічного простору, Євразійський економічний союз, Євразійський союз, Організація Договору про колективну безпеку (ОДКБ) та Союзна держава Росії та Білорусі.

Оскільки перед автором стоїть завдання неупередженого концептуального аналізу цілей, тактичних та стратегічних завдань Російської Федерації на пострадянському просторі, а також враховуючи необхідність наукового дослідження впливів інтеграційних проектів РФ на українське національне самовизначення, автор намагався використати найбільш можливий спектр джерел, свідомо аналізуючи, у тому

числі, російські офіційні публікації, наукові доробки російських науковців а також аналітичні матеріали наукових центрів РФ [1].

Для аналізу концептуального підґрунтя та теоретико – методологічних засад російських інтеграційних проектів варто звернути увагу на теорії “інституційного дизайну”, “нового регіоналізму”, “спільнот безпеки” а також на теорію “кооперативної гегемонії”, яка дозволяє виявити теоретичні аспекти участі великих держав – регіональних лідерів у процесах регіональної інтеграції. Більше того, згідно цієї теорії домінування РФ на пострадянському просторі є об’єктивним процесом який дозволяє використати кооперативну гегемонію в інтеграційних процесах як засіб посилення своєї ролі у світовій політиці та економіці, забезпечити Російській Федерації доступ до ресурсів сусідніх держав, посилити політичний, економічний та культурний вплив на регіон, який РФ вважає сферою своїх національних інтересів. Не в останню чергу інтеграційні проекти Росії направлені на захист “російськомовного населення” на терені СНД а також на розповсюдження та зміцнення власних ідеологем та цінностей, наприклад, концепт “русского мира”, євразійства. Але, власне виникає питання стосовно об’єкту подібних ідеологем. Можна погодитися з думкою С. Сафаєва що “...національна ідентичність, чи скоріше – національне самовизначення в значно вужчому, ніж євразійство смислі цієї дефініції, стало одним з головних питань політичної трансформації та національно-державного будівництва пострадянських країн. Але, судячи з усього, неоєвразійський рух претендує на весь простір СНД. Між тим незрозуміло географічні кордони євразійства, що свідчить про незавершеність (навіть труднощі) ідеологічних пошуків євразійців, які діють у наукових колах Росії” [2].

Як зазначали учасники круглого столу, організованого Московським бюро Фонду Конрада Аденауера у грудні 2013 р. “Сьогодні присутня асиметрія між країнами-членами інтеграційного блоку. Чи може, наприклад, Білорусь побудувати з Росією та Казахстаном рівноправне партнерство, наскільки асиметрія буде подавляти довірче розподілення функцій залишається визначити в майбутньому” [3]. І тут слід підкреслити що Росія з геополітичної точки зору не є ані класичною імперією (принаймні поки що), ані національною державою. Можна цілком погодитися з думкою В. Карякіна що “Дане протиріччя може бути розв’язане тільки на шляху нової “зборки” пострадянського простору, інакше країна буде безкінечно знаходитися в пошуках своєї національно-державної ідентичності” [4]. Адже будь яка спільнота конструє себе через визначення своїх зовнішніх кордонів, створюючи таким чином суверену спільність. З іншого боку, в російському експертному середовищі все частіше лунають думки про необхідність відтворення “новітньої” російської імперії. Найбільш відверто про це писав В. Багдасарян, виступаючи в МГУ ім. Ломоносова: “Зараз після очевидного провалу проекту національної державності багато експертів знову повернулися до теми відмирання інституту державності. Існує тенденція відновлення імперій-держав цивілізацій. Вони, звичайно відрізняються від імперій традиційного типу, але сутнісне

цивілізацієтворююче ядро їх формування ці від’ємності не відміняє. Більшість номінальних держав сучасного світу не має сьогодні геополітичної суб’єктності. Вони являють собою структуровану навкруги неоімперського ядра цивілізаційну периферію.”[5]. І звичайно, продовжує російський автор, “Перспективи формування держави-цивілізації на пострадянському просторі можуть бути пов’язані тільки з Росією. Всі інші суб’єкти СНД – це цивілізаційний буфер. Їх самоідентифікація – це по суті питання периферією якої держави вони можуть стати” [5]. Додамо до цього точку зору ліберального політика Є. Гайдара який вважав, що “Ототожнення державної величі та імперськості дає адаптацію до втрати статусу великої держави непростим завданням для національної свідомості бувшої метрополії. Експлуатація імперського синдрому-ефективний засіб отримати політичну підтримку. Концепція імперії як держави могутньої, що домінує над іншими народами,- продукт, продати який так же легко, як кока-колу чи памперси. Для того щоб рекламувати його, інтелектуальні зусилля непотрібні” [6]. Не слід також забувати про проблему цивілізаційного самовизначення Росії, адже, як вже зазначалося, ця проблема не має свого остаточного визначення. Це скоріш за все цілий комплекс проблем: універсалізація, придушення “інших” цивілізаційних конструктів, тотальна маніпуляція суспільством-це далеко неповний перелік проблем. Певною відповіддю на це питання є думка А. Гордона про те, що “ворожість західних держав, підозрілість європейської суспільної думки, міжнародна ізоляція створюють незручний контекст для взаємодії культур. І в цих ситуаціях, частіше за все, висуваються жорсткі установки на відторгнення європейської традиції як інородної для Росії” [7]. Але конфронтація, ізоляціонізм ніколи не зможе виступити позитивним чинником. На певний час ці чинники можуть згуртувати суспільство, як це відбулося після анексії Криму, але в довгостроковій перспективі ці принципи є контр продуктивними. Чи може євразійська ідея стати об’єднуючою? Пошлемося на російських науковців. Так, директор Інституту економіки РАН Р. Грінберг вважає “Як економіст я точно знаю, що є речі важливіші за економіку. При всіх боргових проблемах, які є в Євросоюзі, там є ідея,що згуртує народи” [8]. А директор центру інтеграційних досліджень Е. Винокуров підкреслює, що “Технократичний підхід до євразійської інтеграції не надає їй ідейного наповнення. А пріоритет економічної складової та необхідність ґрунтового підходу до розрахунку балансу довгострокових переваг і недоліків не може бути ідеологією” [9].

Втім, з нашого погляду, ідеологічний сегмент в російських інтеграційних проектах грає допоміжну роль. Адже російсько-центрична конфігурація інтеграційних проектів на пострадянському просторі передбачає в першу чергу делегування повноважень наднаціональним органам, де ключову роль грає Російська Федерація. Натомість мова про “об’єднуючу ідею” йде тільки в риториці очільників РФ та країн-членів ТС/ЄП. Як зазначається у доповіді “Євразійський Інтеграційний проект: ефекти та проблеми реалізації”

“До цього часу інтеграційний процес обмежувався суто прагматичними питаннями зняття транскордонних бар’єрів для створення спільного ринку, головним чином товарного. Грала свою роль ностальгія по минулій величі, логіка виживання. Але цього вочевидь недостатньо, особливо на більш високих стадіях інтеграції, зокрема в рамках Євразійського економічного союзу, що планується” [10]. Слід покреслити, що на відміну від інтеграційних проектів ЄС, до яких прагнуть долучатися, російські проекти інтеграції практично нав’язуються, а консенсусне прийняття рішень у Європейському співтоваристві підміняється формуванням інтегруючого ядра, єдиного центру сили та домінуючої країни на пострадянському просторі. До цього можна додати економічну, в першу чергу енергетичну залежність “периферійних” членів російських інтеграційних об’єднань а також боротьба з іншими інтеграційними проектами.

Таки чином, архітектура російських інтеграційних проектів необхідно, з нашого погляду, розглядати в контексті зіткнення національних та наднаціональних компонентів. До національних компонентів російських інтеграційних проектів можна віднести консолідацію внутрішнього простору Росії, внутрішня етнополітична, конфесійна та культурна консолідація, до зовнішніх – створення ближньої та зовнішньої “буферних зон” (зон безпеки) задля мінімізації викликів та ризиків. Важливим також є створення механізму контролю за міграцією, оскільки Росія критично відчуває брак робочої сили, а неконтрольований потік мігрантів змінює етнічну та соціально-економічну структуру, загострює міжетнічні протиріччя та послаблюють інститути державності. З точки зору РФ, і в цьому є певна логіка, інтеграція є необхідною умовою для усіх пострадянських країн задля трансформації в новий тип державності. Якщо певна країна ігнорує сучасні інтеграційні процеси цілком вірогідним є сценарій соціально-політичної деградації суспільства та політичного класу і, таким чином, провал національно-державницьких проектів. Як слушно підкреслював Ю. Громико “Геополітичне самовизначення з необхідністю пов’язує внутрішні ресурси зростання та експансії з самою експансією. Занадто багато...звертають увагу на певну очевидну відповідність зовнішньої геополітичної рамки (положення Росії в цій рамці) та внутрішньою структурованістю. Наявність та можливість суверенних дій у зовнішній рамці обумовлює освоєння потенціалу та накопичення ресурсів у внутрішній рамці – де найважливішими ресурсами є власні етноси, традиції, культура” [11]. І тут, на наш погляд, формується нова форма політичної взаємодії (в першу чергу з боку Росії), де держави починають сприйматися не тільки як певні території, втручання на які є неприпустимим з точки зору міжнародного права, а навпаки – втручання починає сприйматися як невід’ємний інструмент міжнародного співробітництва. Захоплення нових територій, з точки зору Росії, очевидно і є кінцевою метою її зовнішньої політики, але новітні політичні реалії ставлять на перше місце боротьбу за умови та серця людей, що мешкають на певних територіях, їх свідомість. Адже останні події в Україні наочно показали, що знищуються та депортуються не групи

населення взагалі, а групи, що мають свою визначену ідентичність та самовизначення.

Кінцевою метою інтеграційних проектів Російської Федерації є план побудови Євразійського союзу. Для реалізації цього були здійснені цілий ряд кроків. Оскільки концептуально Російська Федерація розглядає пострадянський простір як “природну зону міждержавної інтеграції Росії” [12]. то недопущення іншого геополітичного вектору розвитку для пострадянських країн, їх самовизначення, було і є одним з ключових завдань російської зовнішньої політики. Таким чином, оскільки формування альтернативного європейському євразійського інтеграційного центру впливу вбачається очільниками Росії як створення самостійного центру сили на шляху до намагання відновлення статусу РФ як наддержави, проект створення Євразійського союзу, як інтеграційного об’єднання нового покоління, відкритого для вступу до нього для всіх держав Євразії, виглядає досить логічним. Адже домінуючий статус у інтеграційних об’єднаннях дає Росії значні політичні, економічні, військові переваги, а також можливість контролювати внутрішню та зовнішню політику країн-учасників цих утворень.

Першим етапом формування інтеграційних об’єднань можна вважати створення у 1996 р. Співтовариства Білорусі та Росії з метою об’єднання потенціалу двох держав і створення Союзної держави. Однак, вже на перших етапах функціонування Союзної держави виявилися непослідовність та неконкретність цього інтеграційного об’єднання. Можна цілком погодитися з думкою О. Васильєва що “Аналіз становлення Росії та Білорусі як незалежних держав показав, що в рамках розвитку Союзу багато негативних факторів переважували інтеграційні зусилля обох країн і працювали на розходження економік, фінансових систем, законодавств і гальмували розвиток господарчих зв’язків” [13]. Не слід також забувати і про фактичну ізоляцію Білорусі від Європейського співтовариства та енергетичну залежність її від Росії.

Натомість, російські фахівці, в цілому погоджуючись, що Союзна держава так і залишилася проектом і подальше існування його поставлено під питанням, вважають, що модель досі є вагомою. Як вважає О. Неменский, співробітник Російського Інституту стратегічних досліджень “Це обумовлено в першу чергу етнокультурною та історичною близькістю наших народів, інтенсивністю їх взаємозв’язків, спільністю мовного та цивілізаційного простору. При безумовній важливості усіх тих відмінностей, які віддаляють білорусів від великорусів (підкреслено нами – І.Р.), у широкому сенсі слова ми були і залишаємося одним народом. ... Союзній державі в нових умовах не вистачає ідеології, історичної обумовленості, усвідомленого цілеполагання” [14]. Більше того, спираючись на висловлювання Президента Білорусі О. Лукашенка 2012 р. “Нам треба триматися друг за друга – двом, скажімо так, російським, за великим рахунком народам” [15], ряд російських авторів вважають, що ідеологією Союзної держави має бути панрусизм, а в одному з базових підручників по ідеології державності Білорусі чітко заявлено, що національно-культурні особливості Білорусі

розвиваються в контексті русо-славянської цивілізації [16].

У 1995 р. була підписана Угода про створення Митного союзу між Росією та Білоруссю, згодом до Митного союзу приєдналися Казахстан, Киргизстан та Таджикистан., а у 2000 р. було створено Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС). Натомість, можна говорити про стратегію розбудови Євразійського союзу від поглиблення інтеграційних процесів у Митному союзі Росії, Білорусі та Казахстану через створення у Єдиного економічного простору. У 2015 р. Єдиний економічний простір був трансформований у Євразійський економічний союз до якого увійшли Росія, Білорусь, Казахстан, Вірменія та Киргизстан. Як підкреслював В. Путін “Ми пропонуємо модель потужного наднаціонального об’єднання, здатного стати одним з полюсів сучасного світу і при цьому виконувати роль ефективної “зв’язки” між Європою та Азіатсько-Тихоокеанським регіоном, що динамічно розвивається” [17]. І останнім етапом інтеграційних зусиль Російської Федерації буде створення Євразійського союзу у 2020-2025 рр. При цьому, як підкреслює шеф-редактор “Однако. Евразия” С. Ушаков “Коли інтеграційні процеси в Євразії пройдуть кілька етапів – від торговельного Митного союзу до Євразійського економічного і далі до військово – політичного Євразійського, тільки тоді ми наблизимося до тих суверенних можливостей, які були в попередній версії Союзу – СРСР” [18]. Таким чином створення Євразійського союзу – це створення міжнародного об’єднання яке, на думку його авторів, буде мати економічну, політичну та безпекову міжнародну правосуб’єктність. Інституційно майбутній Євразійський союз має мати Євразійський парламент, Вищу економічну раду, Суд ЄАС, Рахункову палату, Центральний банк, Комітет регіонів та інші наднаціональні структури. І хоча адепти Євразійського союзу твердять про те, що “В його підтримку говорить, наприклад публічні настрої політичних, суспільних, науково-експертних кіл на пострадянському просторі” [19], навіть “Інтеграційний барометр” Центру інтеграційних досліджень Євразійського банку розвитку у своїх дослідженнях за 2013 р. відзначив, що рівень підтримки євразійської інтеграції порівняно з 2012 р. зріс тільки у Білорусі, але знизився у Росії та Казахстані [20].

Понад те, ціла низка науковців, М.Дністрянський, наприклад, слушно вважає, що разом з тотальним ідеологічним натиском системного характеру набув геополітичний тиск Росії на Україну в зовнішньополітичній та економічній сферах з використанням і прямих провокацій (починаючи з подій навколо острова Тузла восени 2003 року і закінчуючи анексією Криму та агресією у східних регіонах України), і різноманітних економічних вавелів. Залежність України від постачань газу з Росії, особливо питання ціни за газ, стали основою й політичного впливу на українське керівництво. З цією метою усіляко нав’язувався і проект ЄЄП (Єдиного економічного простору), Митного союзу тощо [21]. Однак, згідно соціологічними опитуваннями Центру Разумкова у грудні 2013 р., на запитання “вступ до якої спільноти для України є пріоритетним?” 46,4 % українських

респондентів дали відповідь – до Європейського Союзу, 35,75 – до Митного Союзу і 17,85 не визначилися [22]. А згідно соціологічних опитувань Інституту соціальної та політичної психології НАПН України (жовтень 2014 р.) за вступ України до Митного союзу (разом з Росією Казахстаном та Білоруссю) позитивну відповідь дали 29.9%, проти – 48,3% [23]. У 2015 р. підтримали б вступ України до Митного союзу тільки 12,6% громадян України. [24]. Таким чином, говорити про значну підтримку російських інтеграційних проєктів громадянами України не доводиться, однак невелика частина населення ці проєкти все ж таки підтримує. Більше того, вже на початку формування ЄЄП (2003 р.) виявилися концептуальні розбіжності у позиціях російської та української сторін. Якщо Україна наполягала на тому, що кінцевою метою своєї участі в ЄЄП буде створення ефективно функціонуючої зони вільної торгівлі без виключень та обмежень, то Російська Федерація наполягала на значно глибших формах інтеграції, митного союзу, створення наднаціональних органів, і запровадження єдиної валюти.

У 2003 р. Україна підготувала проєкт застережень щодо проєкту угоди ЄЄП, вилучивши усі інтеграційні механізми, що були запропоновані Росією. 1. Україна бере участь в Угоді про формування ЄЄП і застосовуватиме Угоду й Концепцію формування ЄЄП у межах і формах, що не суперечать Конституції України та стратегічному курсу на європейську і євроатлантичну інтеграцію, а також її самостійному вступу до СОТ у найближчій перспективі.

2. Україна розуміє терміни “інтеграція”, “інтегрування”, “інтеграційні процеси”, “інтеграційна взаємодія” та “інтеграційні заходи” як співробітництво, здійснюване на основі принципів суверенної рівності і спрямоване на формування зони вільної торгівлі відповідно до принципів, норм і правил СОТ.

3. Україна братиме участь у механізмах регулювання й заходах ЄЄП у рамках, що не перешкоджають її євроінтеграційному курсу або не суперечать новим напрямкам і формам співробітництва України з ЄС.

4. Україна не делегуватиме своїх повноважень єдиному органу в рамках ЄЄП. Рішення єдиного регулювального органу й інших органів ЄЄП є обов’язковими для України за умови її згоди з цими рішеннями та їхньої відповідності Конституції й національному законодавству України.

5. Україна не вважає для себе обов’язковими положення щодо проведення єдиної зовнішньоторговельної політики, формування спільних митних тарифів, уніфікації торговельних режимів держав-учасниць стосовно третіх країн, а також єдиної політики в галузі тарифного й нетарифного регулювання, охорони прав інтелектуальної власності, єдиних правил конкуренції.

6. Україна бере участь у гармонізації законодавства держав-учасниць ЄЄП, уніфікації принципів розробки й застосування технічних регламентів і стандартів, санітарних і фітосанітарних норм тією мірою, якою це не суперечить Угоді про партнерство та співробітництво між Україною і ЄС від 16 червня 1994 року.

7. Україна залишає за собою право формулювати застереження до будь-яких договорів у рамках ЄСП [25].

Найважливішим у цих застереженнях, на нашу думку, є положення про збереження повного суверенітету України, недопущення передачі його частини наднаціональним органам, збереження права на самовизначення у формах інтеграційних об'єднань, а також переведення концепту ЄСП з політичної у сучасно економічну площину. Але навіть "м'яке" входження України до структур ЄСП, навіть за формулою 3+1, не вирішувало усіх стратегічних завдань Росії щодо України. Як слушно вважає Г. Перепелиця "З одного боку, вибудовуючи відносини з Україною по ієрархії "імперський центр-російська периферія" Кремль мав би вкладати в цю периферію суттєві ресурси, на що і розраховувала місцева малоросійська еліта. Проте В. Путін не мав жодного наміру ділитися російськими ресурсами з цією провінційною малоросійською елітою. Більше того, він сам розраховував отримати контроль над економічними ресурсами України. Саме тому Кремлем і була запроваджена неоколоніальна модель відносин з Україною, яка в кінцевому рахунку дала б можливість отримати над нею повний економічний, а відтак, і політичний контроль" [26]. Це розуміли навіть у команді В. Януковича хоча і з зовсім меншим міркувань. Адже мова йшла не про необхідність збереження національного суверенітету як національної цінності, а про збереження монопольної влади всередині країни.

З точки зору Російської Федерації інтеграційні проекти мають на меті цілий комплекс завдань. Перш за все, кремлівський інтеграційний план передбачає необхідність перетворення Євразійського Союзу у центр інтеграційних процесів для всієї Росії і перетворити Російську Федерацію в більш широкую форму російської держави, яка включатиме також окрім РФ і членів запланованого об'єднання. По-друге, поверне Росії статус одного з ключових гравців на світовій арені, навіть якщо для цього потрібно буде зруйнувати сучасну архітектуру безпеки. По-третє, відкриє шлях для пострадянських країн до європейської інтеграції, запропонувавши їм альтернативу Європейському Союзу, позбавити їх права суб'єктивності у відносинах з ЄС. Як зазначав В.Путін ще у 2011 р.: "Тепер учасниками діалогу з ЄС стане Митний, а в подальшому, Євразійський Союз. Таким чином, входження в Євразійський Союз окрім прямих економічних вигод, дозволить кожному з його учасників швидше і на більш сильних позиціях інтегруватися в Європу" [27]. В.Путін передбачав, що "економічно логічна і збалансована система партнерства Євразійського союзу і ЄС здатна створити реальні умови для зміни геополітичної та гео економічної конфігурації всього континенту і мала б безсумнівний позитивний глобальний ефект" [27].

Попри риторичку про збалансоване партнерство ЄС та Євразійського союзу, геополітичний дискурс російської держави свідчить зовсім про протилежне. Як ми вже зазначали, стрижнем зовнішньополітичного курсу Росії є недопущення пострадянських країн до інтеграції їх у європейські та євроатлантичні структури, обмежуючи їх зовнішньополітичне самовизначення. І

ключовим пунктом, проблемним вузлом для Росії в першу чергу є Україна. "Геополітична ситуація визначається зв'язкою "Росія-Україна" в російській геополітиці Україна є проблемним вузлом, що в першу чергу визначається коридором ризиків, що виникають з незалежною українською державою" [28]. В російському істеблішменті вважають, що якщо і Росія і Україна визнають себе як незалежні суверені держави, то не варто будувати своє самовизначення на бінарних підходах. Натомість, поза Росією, як вважають у Кремлі, немає шансів бути геополітично самостійною державою, забезпечити безпековий простір та суверенітет. Як підкреслює автор статті "Україна в геополітичному самовизначенні Росії" "Якщо українське самовизначення буде являти собою приєднання до антиросійських альянсів, вірогідно настання фази геополітичного обособлення, розбалансування геополітичних центрів" [28].

Таким чином, зовнішньополітичні стратегії України та Росії можна вважати протилежними. Європейський геополітичний вибір України, спроби України стати альтернативним регіональним лідером і намагання повної реінтеграції колишніх країн-членів СНД у російський інтеграційний проект не дають шансів для оптимізму стосовно майбутніх "рівноправних та дружніх" відносин між двома країнами. І якщо у Маастрихтському договорі ЄС чітко зазначено, що "Союз поважає право на національне самовизначення країн-членів, в яких система побудована на демократичних засадах", то в установчих документах ЄСП чи ЄС такі норми відсутні. Більше того, з точки зору одіозного А.Дугіна "...держави не вкладаються в рамки національної держави, в більше підпадає під визначення імперії, форми понаднаціонального об'єднання, заснованому на стратегічному, геополітичному факторі, а також культурному та етнічному плюралізмі" [29] якщо для ЄС визначальними характеристиками євроінтеграції України є розвиток демократії, забезпечення верховенства права, прав і свобод людини, то Росія намагається "заохотити" України енергетичними преференціями, масштабною експансією в інформаційному просторі України, а останнім часом і військовою силою. Втім, механізми впливу та "примушення до інтеграції" не обмежуються тільки наведеними. Все більше спостерігаються потуги використати антиукраїнські настрої у певній частині політичного класу України а також антиукраїнські настрої частини громадян. Втім, згідно соціологічних опитувань Центру ім. Разумкова в динаміці з 2011 по 2015 рр. частка громадян які підтримували б вступ до російських інтеграційних об'єднань постійно зменшувалася від 30.5% до 12.6% у березні 2015 р. (у травні 2014 р. цей показник склав 21.4%) [30]. Окремим напрямком можна вважати намагання розмивання базових засад державності України, підрив національної самоідентифікації її громадян, створення проросійського економічного та політичного лобі, причому "м'який вплив" через гуманітарну сферу перетворився у жорсткий тиск з використанням військової складової. Це вже не цивілізаційна пропозиція, це практично війна.

Список використаних джерел

1. Договор о создании Экономического союза от 24 сентября 1993 г. // Дипломатический вестник. – № 19-20. – М., 1993;; Декларация о создании “Шанхайской организации сотрудничества”. – Шанхай, 15 июня 2001 г. // Внешняя политика и безопасность современной России. 1992 – 2002. Хрестоматия в четырех томах. Т.IV. – М.: МГИМО, 2002; Договор о Союзе Беларуси и России от 2 апреля 1997 г. // Российская газета, 3 апреля 1997 г.; Сборник базовых документов Евразийского экономического сообщества. – М.: Интеграционный комитет ЕвразЭС, 2008; Соглашение о создании Содружества Независимых Государств от 8 декабря 1991 г. // Российская газета, 8 декабря 1991 г.;
2. Кулик С. А., Спартак А. Н., Юргенс И. Ю. Экономические интересы и задачи России в СНГ // Институт современного развития. – М.: ИНСОР, 2010; О социально-экономическом положении государств-участников СНГ в 2013 году и тенденциях развития на 2014 год : информационно-аналитический доклад : [Исполнительный комитет СНГ : Торгово-промышленная палата РФ.]. – М., 2014; ОДКБ: ответственная безопасность // Под общ. ред. И. Ю. Юргенса / Институт современного развития. – М.: ИНСОР, 2011; Россия vs Европа. Противостояние или союз? / под ред. С. А. Караганова, И. Ю. Юргенса. – М.: Астрель : Руть – Олимп, 2010.
3. С. Сафаев. Постсоветская интеграция в контексте политической трансформации новых независимых государств. //Центральная Азия и Кавказ. – № 5 (53) 2007.
4. Евразийский союз: интеграционный проект под пристальным вниманием. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: allrus.info/main.php?ID=668297&arc_new=1
5. В. Карякин. Евразийский интеграционный проект В. Путина. // Новое восточное обозрение. [Электронный ресурс].- Режим доступа: <http://ru.journal-neo.org/2013/12/01/rus-evrazijskij-integratsionny-j-proekt-v-putina/>
6. Цивилизационная миссия России и перспективы постсоветской интеграции. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sorokinfond.ru/index.php?id=963>
7. Е. Гайдар. Имперская миссия в Азии – важнейший элемент национальной самоидентификации России. [Электронный ресурс].- Режим доступа: www.centrasia.org.
8. А. Гордон. Проблема цивилизационного самоопределения России. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/data/786/685/1219/012Gordon.pdf>
9. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://izvestia.ru/news/507752>
10. Е. Винокуров. Прагматическое евразийство//Россия в глобальной политике. 2013, №2 март-апрель, с.79.
11. Евразийский интеграционный проект: эффекты и проблемы реализации. – М. Институт экономики. 2013.
12. Ю. Громико. Интеграция России в Россию.//Казанский федералист.-2002, №3
13. Стенограмма заседаний Европейского клуба “Интеграция на постсоветском пространстве” 28 июля 2005 г. [Электронный ресурс].- Режим доступа: www.kreml.org,
14. О. Васильев. Проблемы трансформации интеграционного объединения РФ и Белорусии. UA Foreign Affairs. 02.09.2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uaforeignaffairs.com/ua/zs/anglomovna-versija/view/article/problemi-transformacii-integracii-nogo-objednannja-rf/>
15. О. Неменский. Союзное государство России и Белоруссии как не-евразийский интеграционный проект. 09.2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://riss.ru/analitics/3012/>
16. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.regnum.ru/news/polit/1573707.html>
17. Основы идеологии белорусского государства. Методические указания для студентов всех специальностей. Составители: Л. Гребенникова-Воробева, Е. Дайняк и др. – Минск, БНТУ, 2011, с. 22.
18. [Электронный ресурс].- Режим доступа: http://espresso.tv/article/2014/12/24/za_scho_putin_kupuvatume_novy_kh_quotdruziv_po_yeasquot
19. С. Ураалов. Исторический смысл и политические цели интеграции Евразии. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.odnako.org/almanac/material/istoricheskij-smisl-i-politicheskie-celi-integracii-evrazii/comments/>
20. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://newsland.com/news/detail/id/985997/>
21. Дністрянський М. Геополітичний тиск Росії та українські перспективи / М. Дністрянський // Універсам. – 2010. – № 11–12. – С. 4–7.
22. Центр Разумкова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=919
23. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ispp.org.ua/index.php?inc=docs&id=26>
24. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1033.
25. С. Силіна. ЄПейський вибір//Дзеркало тижня.-2003.- №36.-26 вересня.
26. Г. Перепелиця. Реінтеграція України в російські “інтеграційні” об’єднання- головна зовнішньополітична мета Росії. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.universum.lviv.ua/journal/2012/5/perer.htm>].
27. В. Путин. Новый интеграционный проект для Евразии- будущее, которое рождается сегодня.//Известия, 2011.-3 октября.- [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.izvestia.ru/news/502761#ixzz1rpsPGTYL>
28. Украина в геополитическом самоопределении России. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// evrasia.org/article /2151](http://evrasia.org/article/2151)
29. А. Дугин. Основы геополитики. Геополитическое будущее России. – М.,1979. с.78-79.
30. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1006

References

1. Dohovor o sozdanii Ekonomicheskogo soyuza ot 24 sentyabrya 1993 h. // Dyplomatycheskyy vestnyk. – # 19-20. – М., 1993;; Deklaratsyya o sozdanyu “Shankhayskoy orhanyzatsyyi sotrudnychestva”. – Shankhay, 15 yunyua 2001 h. // Vneshnyaya polytyka y bezopasnost' sovremennoy Rossyy. 1992 – 2002. Khrestomatyya v chetyrëkh tomakh. T.IV. – М.: МНУМО, 2002; Dohovor o Soyuze Belarusy y Rossyy ot 2 aprelya 1997 h. // Rossyyskaya hazeta, 3 aprelya 1997 h.; Sbornyk bazovykh dokumentov Evraziyskogo ekonomicheskogo soobshchestva. – М.: Yntehratsyonnyy komytet EvAzЭС, 2008; Sohlashenye o sozdanyu Sodruzhestva Nezavysymykh Hosudarstv ot 8 dekabrya 1991 h. // Rossyyskaya hazeta, 8 dekabrya 1991 h.; Kulyk S. A., Spartak A. N., Yurhens Y. Yu. Ekonomicheskyye ynteresy y zadachy Rossyy v SNH // Ynstytut sovremennoho razvytyya. – М.: YNSOR, 2010; O sotsyal'no-ekonomicheskoy polozhenyy hosudarstv-uchastnykov SNH v 2013 hodu y tendentsiyakh razvytyya na 2014 hod : ynfomatsyonno-analytycheskyy doklad : [Yspolnytel'nyy komytet SNH : Torhovo-promyshlennaya palata RF.]. – М., 2014; ODKB: otvetstvennaya bezopasnost' // Pod obshch. red. Y. Yu. Yurhensa / Ynstytut sovremennoho razvytyya. – М.: YNSOR, 2011; Rossyya vs Evropa. Protvyostoyanye yly soyzuz? / pod red. S. A. Karahanova, Y. Yu. Yurhensa. – М.: Astrel' : Rus' – Olymp, 2010.
2. S. Safaev. Post-sovet-skaya yntehratsyya v kontekste polytycheskoy transformatsyyi novykh nezavysymykh hosudarstv. //Tsentral'naya Aziya y Kavkaz. -#5(53) 2007.
3. Evraziyskyy soyuz: yntehratsyonnyy proekt pod prystal'nyy vnymaneyem. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: allrus.info/main.php?ID=668297&arc_new=1
4. V. Karyakin. Evraziyskyy yntehratsyonnyy proekt V. Putyna. // Novoe vostochnoe obozrenye. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://ru.journal-neo.org/2013/12/01/rus-evrazijskij-integratsionny-j-proekt-v-putina/>
5. Tsyvlyzatsyonnaya myssyya Rossyy y perspektivy post-sovet-skoy yntehratsyyi. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://www.sorokinfond.ru/index.php?id=963>
6. E. Haydar. Ymperskaya myssyya v Aziy – vazheyshyy element natsional'noy samoydentyfikatsyy Rossyy. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: www.centrasia.org.
7. A. Hordon. Problema tsyvylyzatsyonnoho samoopredelenyya Rossyy. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://ecsocman.hse.ru/data/786/685/1219/012Gordon.pdf>
8. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://izvestia.ru/news/507752>
9. E. Vynokurov. Prahmatycheskoye evraziystvo//Rossyya v hlobal'noy polytyke. 2013, #2 mart-aprel', s.79.
10. Evraziyskyy yntehratsyonnyy proekt: efekty y problemy realizatsyy. – М. Ynstytut ekonomyy. 2013.

11. Yu. Hromyko. Yntehratsyya Rossyy v Rossyyu // Kazansky federalyst.-2002, #3

12. Stenogramm zasedany Evropeyskoho kluba "Yntehratsyya na post-sovet-skom prostranstve" 28 yulya 2005 h. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: www.kreml.org.

13. O. Vasylyev. Problemy transformatsiyi yntehratsynoho ob'yednannya RF i Bilorusi. UA Foreign Affairs. 02.09.2014. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://uaforeignaffairs.com/ua/zs/anglomovna-versija/view/article/problemi-transformacii-integracijnogo-objednannja-rf/>

14. O. Nemealov. Soyuznoe hosudarstvo Rossyy y Belorussyy kak ne-evrazyyskyy yntehratsyonnyy proekt. 09.2014. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://riss.ru/analytics/3012/>

15. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.regnum.ru/news/polit/1573707.html>

16. Osnovy ydeolohyy belorusskoho hosudarstva. Metodicheskye ukazanyya dlya studentov vseh spetsyal'nostey. Sostavlyately: L. Hrebennykova-Vorobeva, E. Daynyak y dr. – Mynsk, BNTU, 2011, s. 22.

17. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: http://espreso.tv/article/2014/12/24/za_scho_putin_kupuvatyme_novy_kh_quotdruziv_po_yeaesquot.

18. S. Uraalov. Ystorycheskyy smysl y polytycheskye tsely yntehratsyy Evrazyy. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://www.odnako.org/almanac/material/istoricheskij-smisl-i-politicheskie-celi-integracii-evrazii/comments/>.

19. Evrazyyskyy soyuz: vektor samoopredelenyya y otvetstvennosti. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://newsland.com/news/detail/id/985997/>

20. http://www.eurasiamonitor.org/rus/files/245/file/Integracionny_j_barometr_EABR_2ja_volna_Analiticheskij_doklad_rus.pdf&rct=j&rm=1&q=&esrc=s&sa=U&ei=gmonVYLkKuLRywOas4EQ&ved=0CCAQFjAC&usq=AFQjCNFeJfecilBpBqg5e7x2Uvn5VLH_FQ.

21. Dnistrians'kyy M. Neopolitychnyy tysk Rosiyi ta ukraiyins'ki perespektyvy / M. Dnistrians'kyy // Universam. – 2010. – № 11–12. – S. 4–7.

22. Tsentrazumkova [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: [HTTP://WWW.RAZUMKOV.ORG.UA/UKR/POLL.PHP?POLL_ID=919](http://WWW.RAZUMKOV.ORG.UA/UKR/POLL.PHP?POLL_ID=919)

23. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: [HTTP://ISPP.ORG.UA/INDEX.PHP?INC=DOCS&ID=26](http://ISPP.ORG.UA/INDEX.PHP?INC=DOCS&ID=26)

24. [ELEKTRONNY RESURS]. – REZHYM DOSTUPU: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1033.

25. S. Sylina. YePeys'kyy vybir//Dzeralo tyzhnya.-2003.-#36.-20-26 veresnya.

26. H. Perepelytsya. Reintehratsiya Ukrayiny v rosiys'ki "intehratsiyi" ob'yednannya- holovna zovnishn'opolitychna meta Rosiyi. [ELEKTRONNY RESURS]. – REZHYM DOSTUPU: <http://www.universum.lviv.ua/journal/2012/5/perep.htm>].

27. V. Putyn. Novyy yntehratsyonnyy proekt dlya Evrazyy-budushchee, kotoroe rozhaet-sya sehodnya.//Yzvestyia, 2011.-3 oktyabrya. – [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://www.izvestis.ru/news/502761#ixzz1rpsPGTyL>

28. Ukrayna v heopolytycheskom samoopredelenyy Rossyy. [Elektronnyy resurs].- Rezhym dostupu: <http://evrasia.org/article/2151>

29. A. Duhyn. Osnovy heopolytyky. Neopolytycheskoe budushchee Rossyy. – M., 1979. s.78-79.

30. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1006

Rafalskiy I. O., a candidate of historical sciences, doktorant, Institute of political and ethnonational researches, is the name of I. F. Kuras of NAN of Ukraine (Ukraine, Kyiv), rymarenk@ipend.gov.ua

Russian integration projects and their impact on Ukrainian national self-determination

The article deals with the problem of the influence of Russian integration projects to the process of Ukrainian national self-determination. It analyzed the conceptual essence of integration projects in the post-Soviet space, the basic elements and consequences of Russian integration projects.

Keywords: Ukrainian national self-determination, integration projects, self-identification of States.

Рафальский И. А., кандидат исторических наук, докторант, Институт политических и этнонациональных исследований им. И. Ф. Кураса НАН Украины (Украина, Киев), rymarenk@ipend.gov.ua

Российские интеграционные проекты и их влияние на украинское национальное самоопределение

В статье рассматриваются проблемы влияния российских интеграционных проектов на процесс украинского национального самоопределения. Проанализирована концептуальная сущность проектов интеграции на постсоветском пространстве, определены основные элементы и последствия российских проектов интеграции.

Ключевые слова: украинское национальное самоопределение, интеграционные проекты, самоидентификация государств.

* * *

УДК 327.2

Лаврук Т. П.

кандидат політичних наук, доцент кафедри філософії, філософії права і юридичної психології, Івано-Франківський університет права ім. Короля Данила Галицького (Україна, Івано-Франківськ)

РОСІЯ І "УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ": ЛОГІКА СПАДКОЄМНОСТІ

Консервативність сфери геополітичних пріоритетів зумовлена незмінністю факторів географічного середовища, які лежать в основі геополітичної концептуалістики. Окремі акценти змінюються під впливом зовнішніх чинників – глобалізму, економічної динаміки та вдосконалення технологічних ресурсів, однак послідовність відповідей Росії на "українське питання" змушує переглянути навіть усталені уявлення про консерватизм. З одного боку, це істотно знижує рівень дослідницької інтриги, з іншого, – дозволяє ґрунтовно узагальнити і систематизувати закономірності геополітичних пріоритетів Росії.

Ключові слова: геополітичні пріоритети Росії, "українське питання", спадкоємність, генезис, закономірність.

Україна прагне усвідомити себе в геополітичному просторі в контексті розвитку світової цивілізації, визначити свої пріоритети, реальні національні інтереси й виробити стратегію і тактику їх реалізації. Вирішення цих завдань передбачає вироблення науково обґрунтованої геостратегії, побудованої на прогнозуванні імовірних шляхів розвитку держави при виборі векторів розвитку [1, с. 84]. На думку американського дослідника Стівена Коена сьогодні "холодна війна" не закінчилася, як ми звикли про це думати, а просто перейшла у затяжне протистояння США та Російської Федерації, а кордони цієї війни проходять саме по українському кордону [11, с. 4]. Саме тому актуальність теми геополітичного самовизначення України є очевидною.

У 60–ті – 80–ті роки XIX століття царський уряд Росії почав впроваджувати програму підтримки галицьких москвофілів, які орієнтувалися на Росію як на геополітичну силу, спроможну об'єднати Галичину і Україну під скіпетром єдиного монарха. Чимало галичан і закарпатців стали бажаними гостями у Санкт-Петербурзі. Багато з них отримали професорські кафедри і фінансову підтримку з царської казни. В середині 70–х років XIX століття царський уряд виділив величезні на той час кошти з метою побудови у Львові російського театру. Втім, гроші москвофілами були розрадені, а театр так і залишився на рівні проекту [5, с. 55–56].

Сьогодні здається неймовірним, але лише якихось 100 років тому Західна Україна за рівнем проросійських настроїв мало чим поступалася нинішньому Донбасу, а за кількістю членів промосковських організацій навіть